

Epätoivottu kosija

Johan Gyldenärin tausta ja hänen
avioaikeensa 1620-luvulla

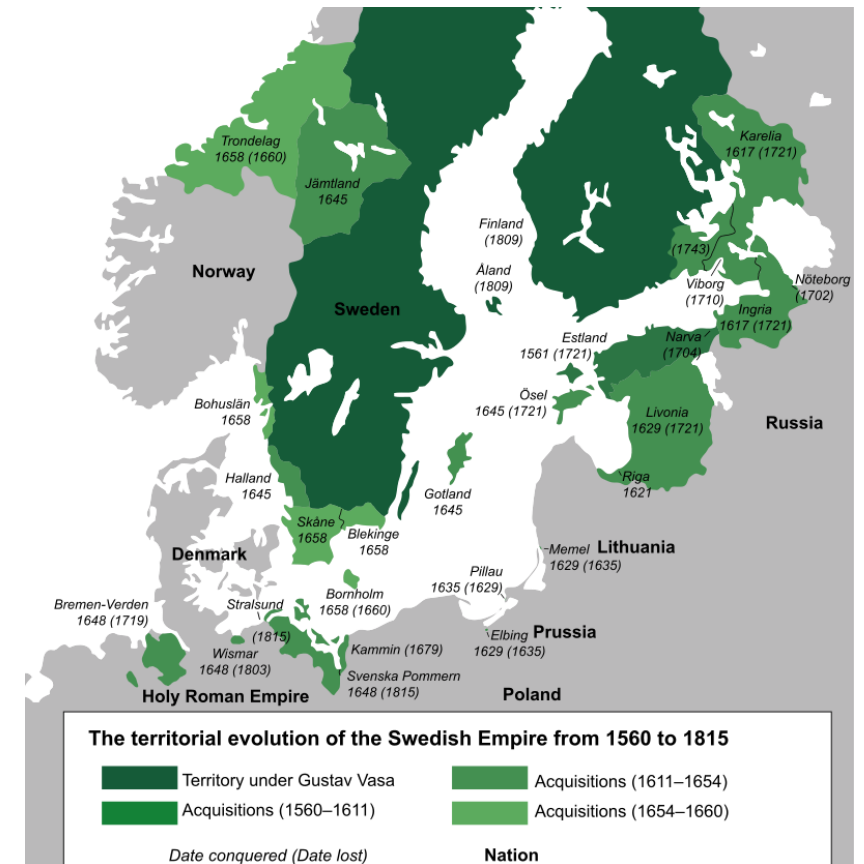
Patrik Jensen-Eriksen

- 36v, 2 lapsen isä
- Filosofian maisteri ja insinööri (AMK)
- Historian ja yhteiskuntaopin opettaja Espoon yhteislyseossa
- Olen kasvanut Lintuvaarassa, asunut Leppävaaran alueella vuoteen 2018 asti.
- Kiinnostuin 1600-luvun tutkimuksesta yliopistossa. Sattumalta huomasin että Leppävaaran ”perustaja” Johan Gyldenär on jäänyt tutkimuksessa paitsioon
- Tutkimukseni löysi uutta tietoa Gyldenäristä:
  - Hän ei ollut sotasankari
  - Hänen avioliittonsa aiheutti pienen skandaalin
  - Hän oli kotoisin Lyypekistä missä hänen perheellensä oli suolankeittäjä

Suurvaltaa rakentamassa

- 1600-luvun alussa Ruotsi toipui sisällissodasta
  - Vuosisadan vaihteen sodat olivat autoittaneet Etelä-Suomea
- Maasta ryhdyttiin rakentamaan suurvaltaa
  - Upseereita ja virkamiehiä rekrytoitiin ulkomailta
  - Paljon ulkomaalaisia muutti uusien mahdollisuuksien perässä valtakuntaan
  - Vanha aatelisto oli kärsinyt sisällissodassa
- Mukaan mahtui osaavia ja päteviä henkilöitä, mutta myös ongelmatapauksia ja jopa huijareita
- Gyldenärin aikana kuninkaana toimi Kustaa II Aadolf, pohjoisen leijona

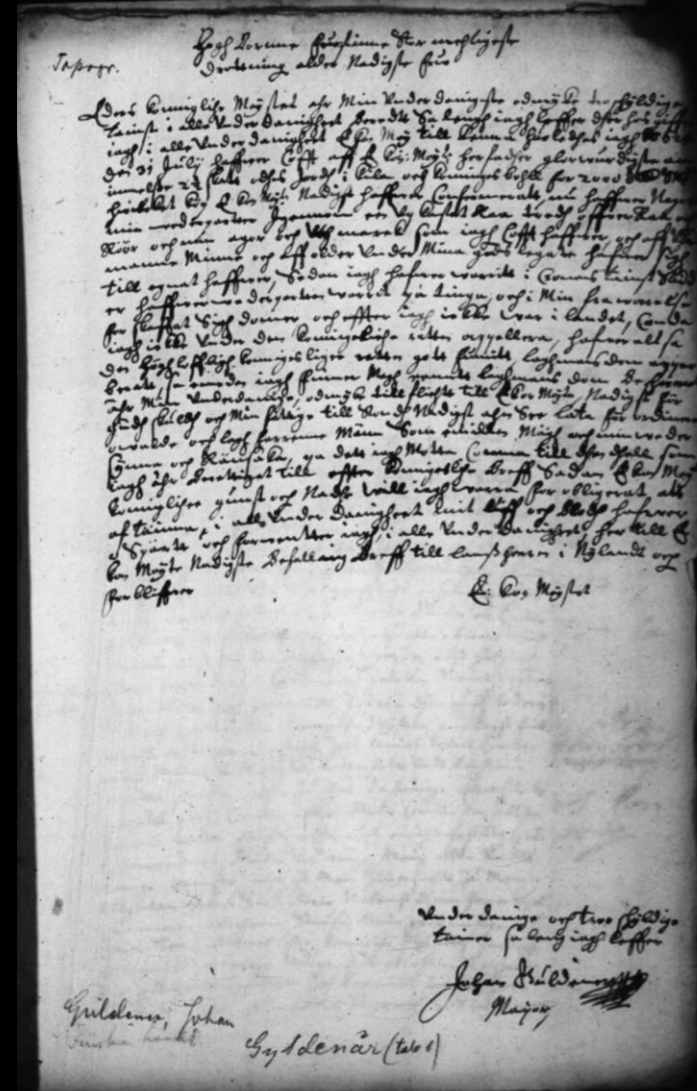

Johan Gyldenär ja hänen sukunsa

- Ennen tutkimuksiani Gyldenäristä ja hänen suvustaan ei tiedetty paljoa
  - Yleensä esiintyy sivuroolissa muissa tutkimuksissa (kuuluisin oli August Ramsayn tutkimus Espoon 1600-luvusta)
- Gyldenär muutti Suomeen joskus 1600-luvun alussa
  - Taustasta ei tiedetty mitään
- Hän hankki lainoilla ja lahjoituksilla maaomaisuutta nykyisen pääkaupunkiseudun alueelta, pääosin 1620-luvulla
  - Rahoissa suuria epäselvyyksiä
- Meni naimisiin suhteellisen korkea-arvoisen aatelisnaisen Elin Horn af Kanckasin kanssa
- Suku aateloitiin 1646, kuningatar Kristiinan (vasemmalla alhaalla) aikakaudella
- Johan tunnettiin riitapukarina, hän esiintyikin monilla käräjillä eri syistä
- Hän päätyi keskinkertaiselle sotilasuralle (majuri) ja eli hyvin vanhaksi. Hänen poikansa Arwid oli ehkä kuuluisin suvun jäsenistä nousten everstiksi

1600-luvun lähteet

- ”salapoliisin työtä” – Mirkka Lappalainen
  - Seurataan johtolankoja, lähteestä toiseen
  - Usein et löydä mitään, tai mitään oleellista
- Ihmisistä jäi hyvin ripottaisesti lähteitä ja tietoja
  - Usein onnesta kiinni
  - Mitä alempana ihminen oli hierarkiassa, sitä vähemmän yleensä löytyy
- Ruotsin valtakunnassa oli ajalleen poikkeuksellinen byrokratia
  - Hallinnon tehokkuuden takia
  - Lähteitä jäänyt enemmän jäljelle
- Tekstin tulkinta ja kääntäminen vaikeata
  - Oman aikakauden kirjoitustyyli ja sanasto
  - Kirjeissä myös tarkka etiketti
- Kaikki on lopulta tutkijan tulkintaa. Paljon jää pimentoon ja tulkinnan varaan

1600-luvun elämä

- 1600-luku tunnetaan aateliston aikakautena
  - Aateliston asema oli vahvistunut
- Alhaalta haluttiin kiivetä hierarkiassa ylöspäin, ylhäältä vastusteltiin
- Aatelisten ja aatelin ulkopuolisten välillä oli valtava kuilu
- Avioliittojen kohdalla rakkaus nähtiin tärkeänä, mutta sukulaisilla (ja muilla) oli keskeinen rooli niiden hyväksynnässä
  - Usein pitkä prosessi jossa monia piti kuulla ja ”lahjoa”
- Myös laki kielsi luvattomat avioliitot
- Maine oli ylhäispiireissä kaikki kaikessa

Anno Missi... R. Chas...
 Majors...
 Dignitas...
 et diuina...
 lorenz...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

alle...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Gyldenärin lähteitä:
 vasemmalla hänen omaa käsialaa,
 oikealla kirje on kirjurin tekemä

5/165

Blankus

et. Anonim

I. Cliv. Anuadottos. Floru. t. Kuvu.
Hakaniemi o. Kuvu. ala. J. M. Mayer
Johan Gyllenb. (Kuvu. ala. J. M. Mayer)
Osk. Sp. 397, Stifd. J. 297 (503)

Joskus lähteet ovat hyvin epäselviä

Lähteet kertovat suunnan

- Kandidaatin tutkielmassani löysin epäselvyyksiä Gyldenärin rahasummissa
  - Viitteitä epärehellisyydestä
- Löysin Ruotsin kansallisarkistosta Gyldenärin kirjeet korkea-arvoiselle suomalaiselle aateliselle Åke Tottille
- Åke Tott oli sukua Ruotsin kuninkaalle ja nousi lopulta aina sotamarsalkaksi ja kuninkaan luottomieheksi
- Kirjeet koskivat Gyldenärin ja Elin Hornin avioliittoa
- Elin oli orpo aatelisneito jonka vanhemmat olivat kuolleet hänen ollessa lapsi (1606)
- Kirjeet sijoittuvat tammi-toukokuun välille 1624
  - Kirjeet on kirjoitettu saksaksi

Uudenvuoden juhlat Tottien luona

- 8.1.1624 Gyldenär kiitteli Tottia vuolaasti hänen Lohjan kartanolla vietetyistä juhlista
  - Lyhyt matka Leppävaaraan
- Kirjeessä Gyldenär kiittelee vuolaasti että hän ja ”nuori neito” Elin Horn olivat saaneet tutustua niin moniin tärkeisiin ihmisiin. Pari ei ole siis vielä naimisissa
- Gyldenär yrittää selvästi luoda suhdetta sekä Tottiin että hänen äitiinsä, Ruotsin prinsessaan Sigrid Vasaan joka emännöi tilaisuutta
  - Hän kiittelee Tottia suojelusta ja avusta
  - Selvästi hakee suojelusta ja tukea
- Hän pahoitteli kirjeessään että on ulkomaalainen eikä ehkä osaa kaikkea
- Kirje on hyvin asiallinen, ystävällinen ja hyvin huoliteltu

Kurjat Kurjet taivaalla

- Tammikuun lopussa 1624 Gyldenär kirjoittaa jälleen Totille. Kirjeen yleissävy on huolestunut.
- Häneen on ottanut yhteyttä kaksi ylhäisaatelista jotka ovat tuttuja Totille
  - Jöns (vasemmalla alhaalla) ja Axel Kurki. Kurkien suku on yksi vaikutusvaltaisempia sen ajan Ruotsissa
- Kurjet eivät olleet tyytyväisiä Johanin ja Elinin avioliittoon
  - Hän todistelee ettei nai Eliniä rahan, vaan rakkauden takia
- Olivatko Kurjet Elinin holhoojia?
- Gyldenär selittelee että hän on pyytänyt ihmiset (Kurjet) luokseen, mutta he eivät ole saapuneet. Toisaalta hän kertoo ei ole pystynyt pyynnöstä huolimatta matkustamaan Ruotsiin selvittämään asiaa
  - Asiaa on haluttu käsitellä kuninkaan hovissa (ei poikkeuksellista)

Sekasotku on valmis

- Yhtäkkiä koko sotkuun sekoittuu useita valtakunnan mahtihahmoja
- Gyldenär kertoo että hänelle on esitetty vaatimuksia (ilmeisesti liittyen avioliittoon)
- Hän pyytää varmistamaan että Suomen kenraalikuvernööri Nils Bielke (vasen alhaalla) toimittaa vastauksen kuninkaan velipuolelle Carl Carlsson Gyllenhielmille
- Löysin arkistoista yhteyden Elinin enon (oleskeli Lyypekissä 1620-luvun alussa) ja Gyllenhielmin välillä. Eli asiaa on mahdollisesti yritetty ratkoa suhteiden kautta?
- Gyldenär myös selittelee ettei hän ole tarpeeksi vauras tai mahtava ratkaisemaan tätä
  - Hän myös lupaa tulla Ruotsiin ratkaisemaan asiaa, kunhan hän on taas terve
- Gyldenär ei ymmärrä, tai esittää ettei ymmärrä koko sotkua
  - Selittelee olevansa ulkomaalainen

Häät ilman lupaa

- Jo seuraavana päivänä, 21.1.1624 Gyldenär kirjoittaa jälleen Tottille.
- Kirjeestä paistaa hätäily ja paniikki. Se on kirjoitettu epäselvästi ja poukkoilevasti. Gyldenär jopa vaikuttaa tuhtuneelta.
- Gyldenär sanoo että häneltä on vaadittu jonkinasteista morsiusveroa
- Hän myös sanoo että ymmärtää koko asian nyt. "Elinin olisi pitänyt ottaa rälssimies", eli aatelin. Avioliittoa ei siis hyväksytty
- Hän vetoaa kuninkaaseen (kuvassa), joka on mahdollistanut hänen elämänsä valtakunnassa
- Kirjeen lopussa hän puhuu Elinistä rakkaana "kotivaimona" (hausfrau). Johan ja Elin ovat siis karanneet avioliittoon ilman lupaa, todella paha rike kyseisenä aikana.

Suolanpolttaja Lyypekistä

- Toukokuussa 1624 Gyldenär kirjoittaa Tottille lähtevänsä vaimonsa kanssa Lyypekkiin Tallinnasta lähtevästä laivasta.
  - Pyytää pientä 30 taalerin summaa Tottilta, maksaakseen jollekin Helsingissä. Summa on outo, koska samoihin aikoihin Gyldenär lainaili ja lahjoitteli tuhansia taalereita kruunulle
- Kirjeessä ei mainita aviosotkua. Siinä kuitenkin mainitaan että Nils Bielke on antanut hänelle luvan matkustaa. Onko asia siis ratkaistu?
- Lyypekin kaupunginarkistosta löytyi lisää johtolankoja
- Oikeustapaus koski hänen isäänsä Conradia. Siinä käsiteltiin Conradin suolanpolttamoa Lyypekin satamassa ja sen paloturvallisuutta
  - Hyvin tuottoisaa liiketoimintaa 1600-luvulla
- Lisäksi löytyi kaksi testamenttitodistusta. Niistä käy ilmi että Johanin koko perhe oli kuollut 1620-luvun alkuun mennessä (molemmat vanhemmat ja hänen siskonsa Marghareta)
  - Perintörahoilla uusi elämä?

Johtopäätökset

- Johan Gyldenär oli saksalainen suolankeittäjä ja porvari joka muutti nykyiseen Suomeen 1620-luvulla Lyypekistä. Hän todennäköisesti rahoitti elämänsä perintörahoilla
- Johan Gyldenär ja Elin Horn Af Kanckas karkasivat ilman lupaa naimisiin 1624
- Asia herätti suurta pahennusta ja siihen sekaantui useat valtakunnan mahtihenkilöt, mukaan lukien mahdollisesti jopa kuningas
- Gyldenär ei osannut tai halunnut osata ajan etikettiä
- Ulkomaalaisena hänellä oli varmasti myös kielen ja kulttuurin kanssa ongelmia
- Toisaalta Gyldenär saattoi olla epärehellinen luonteeltaan. Hänellä oli esimerkiksi myöhemmin paljon ongelmia lain kanssa (toisaalta tyypillistä ajan saksalaisille). Tämä saattoi sabotoida hänen uranousunsa uudessa kotimaassaan.
- **Lähteiden ongelma on yksipuoleisuus.** Vain Gyldenärin näkökulma on säilynyt. Esim Jöns Kurki tunnettiin hyvin lempeänä ja oikeudenmukaisena miehenä. Onko hän siis voinut vaatia kohtuuttomia?